Ankara Araştırmaları Dergisi ▪ *Journal of Ankara Studies* Görüş Yazıları ▪ *Opinion Papers*

Geliş tarihi \ Received : 20.01.2021
Kabul tarihi \ Accepted: 01.03.2021

Lev Nikulin'in Türkiye Anıları Üzerinden Novy Mir'de Ankara'nın Sovyetler Birliği'ne Tanıtılması

The Introduction of Ankara to The Soviet Union in Novy Mir through the Memoirs of Lev Nikulin

Erdal BİLGİÇ

Erdal BİLGİÇ
Dr., İktisat Tarihi
PhD., Economic History
erdalbilgic@yahoo.com
ORCID ID: 0000-0002-4788-4865

DOI: 10.5505/jas.2021.04909

Öz

Ulus gazetesinin 28 Aralık 1934 tarihli sayısı, Sovyet Rusya'da Novy Mir isimli bir edebiyat dergisinin yaklaşık iki ay boyunca Türkiye'de bulunan edebiyatçı Lev Nikulin'in izlenimlerini bastığını bildiriyordu. Nikulin'in "yeni Türkiye"yi anlattığı belirtilen haberde yazarın İstanbul, Ankara ve İzmir hakkında candan ve canlı tasvirlerle dolu yazılar kaleme aldığı yer almaktaydı. Bu makalede, Nikulin'in Türkiye gezisinin merkezinde yer alan Ankara şehri hakkında yazdıklarına odaklanılarak, Sovyet edebiyatçının Cumhuriyet'in kuruluş dinamiklerini ve kurucu ideolojiyi okurlarına nasıl aktardığı incelenecektir.

Anahtar sözcükler: Lev Nikulin, Sovyetler Birliği, Yusuf Akçura, Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye, Ankara

Abstract

The Ulus newspaper dated December 28, 1934, reported that the Soviet Russian literary magazine Novy Mir printed the impressions of Lev Nikulin, who spent about two months in Turkey. The article, which is said to be describing "New Turkey", described the author's cordial and vibrant articles about Istanbul, Ankara, and Izmir. This study focuses on the writings of Nikulin about the city of Ankara, which he visited in the middle of his tour of Turkey, and how the Soviet writer conveyed the founding dynamics and the ideology of the Republic to his readers.

Keywords: *Lev Nikulin, Sovyet Union, Yusuf Akçura, Mustafa Kemal Atatürk, Turkey, Ankara*

Giriş

Şair, savaş muhabiri, gazeteci, dramaturg, roman ve hikâye yazarı olarak bilinen Lev Nikulin (Şekil 1), 1891 yılında Ukrayna'da dünyaya gelmiştir. 1910 yılında ticaret okulundan mezun olan Nikulin, yüksek öğrenimini Sorbonne ve Moskova'da tamamlar. Kronştad isyanında yer alan yazar, ardından Sovyetlerin Kabil elçiliğinde çalışır. 1933-1938 yılları arasında Sovyet gazetesi Pravda'nın editör ekibinde yer alır. 1920'lerden itibaren Sovyet dergi ve gazeteleri için hikâye, deneme ve gezi yazıları kaleme almaya başlayan yazar, aynı zamanda tiyatrolar için senaryo metinleri hazırlarken bazı operaların sahneye uyarlanmasında da görev alır. 1967'de vefat eden Nikulin, Nazım Hikmet'in de ebedi istirahatgâhı olan Novodeviçi mezarlığına defnedilir (Taæep, 2002).

Üretken bir yazar olan Lev Nikulin, ilki 1925 yılında olmak üzere, Türkiye'ye 1933 yılında ikinci seyahatini[1] gerçekleştirir. Seyahatinin Ankara bölümünde Cumhuriyetin kurucu ideolojisi anlatılırken dikkati çeken en önemli unsurlar; şehirler, binalar, coğrafya, aydınlar, sınıflar arası farklar ve kadınlardır. Kullandığı Rusça, teknik anlatıdan ziyade göndermeler içeren güçlü bir edebiyat dilidir.

Nikulin'in seyahat ettiği yıl aynı zamanda Cumhuriyetin 10. yıl kutlamalarında birçok üst düzey Sovyet yetkilisinin Türkiye'yi ziyaret ettiği senedir. Sovyetler açısından Türkiye ile olan ilişkilerin doruk noktası olarak tabir edilen bu yıllar Türkiye'ye sanayi yatırımları için kredilerin verildiği, teknik ve ekipman desteğinin sunulduğu zamanlardır. Sovyetlerin o yıllarda doğu ülkeleri arasında gördüğü Türkiye ile olan ikili ilişkilerini daha ileri taşımak için Sovyet halklarına da Türkiye'nin artık yeni bir ülke olduğunu anlatma gereksinimi ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda Nikulin, 1934 yılında *Novy Mir*[2] adlı derginin 7, 8 ve 9. sayılarında Türkiye seyahatine ilişkin notlarını yayımlar (Şekil 2). Nikulin'in yazı dizisinin 8. sayıdaki yaklaşık 20 sayfalık Ankara bölümü, yeni Türkiye imgesi üzerine sıklıkla vurgu yapmaktadır. Diğer bir deyişle aslında Nikulin, Atatürk önderliğinde kurulan "yeni Türkiye"nin kurucu ideolojisini, hiç bir eleştiri yapmadan her şeyi onaylayarak, Ankara izlenimlerinin içine itina ile yerleştirmiştir.

Şekil 1. Lev Nikulin.
Kaynak: People..., 2009, 1 Ekim.

Nikulin'in İstanbul'dan Ankara'ya, Ankara'dan İzmir'e olan tren yolculuklarında şehirlerarası farkları belirtmede kullandığı ilk yöntem coğrafi farklılıkların vurgulanmasıdır. Tam olarak çorak, yeşilin ve suyun azlığını bu kelimeleri kullanarak anlatmasa da, okurun hissettiği en güçlü duygu Ankara'nın doğasının sert olduğudur. Makalenin ilk paragrafında İstanbul'dan ayrılışının mavi, yeşil, kırmızı ve sarı renklerinin ağırlıkta olduğu bir şehirden canlı renklere sığınmadan yapılan güç coğrafik koşulların tasvirleri göze çarpmaktadır.

> Sabah bambaşka bir gezegendeydik. Beyazımsı gökyüzü üzgün ve kıraç toprakların üzerinde uzanıyordu. Düz beyaz çakılların arasında cılız dereler koşuyordu. Kuru çalılar sanki bir kenara atılmış çıralar, taşların üzerinde uzanan ölüler gibiydi.
>
> Ankara'ya yaklaşıyorduk.
>
> Kahverengine çalan oksitlenmiş toprak, trenin rayları altına eziliyordu. Deve yünü renginde dağlar araziye yayılmışlar, demiryollarına tablosunu gönülsüzce bırakıyordu. Havada bir ayna berraklığı ve şeffaflığı arasında aniden çimento fabrikasının gri yeşil bulutları ortaya çıkıyordu. Sonra ağaçlık bir yolun arasından tarım ekonomisinin örneği ve örnek tarımın yapıldığı Gazi Çiftliği belirdi.
>
> İnsanlar Asya'nın bu binlerce yıllık sert coğrafyasına meydan okuyorlar.

1 Nikulin Türkiye anılarını kaleme aldığı Novy Mir dergisinin 1934 yılında basılan 7. ve 9. sayılarında yer alan İstanbul ve İzmir kısımlarında Türkiye'ye 1933 yılının Şubat ayında geldiğini belirtir. 1925 yılında ilk kez İstanbul'u bir gün bir gecelik ziyaret gerçekleştirdiğini yine İstanbul kısmında yazmıştır.

2 *Yeni Dünya* olarak Türkçe'ye çevrilebilecek olan dergi 1925'den günümüze yayınlarını sürdürmektedir.

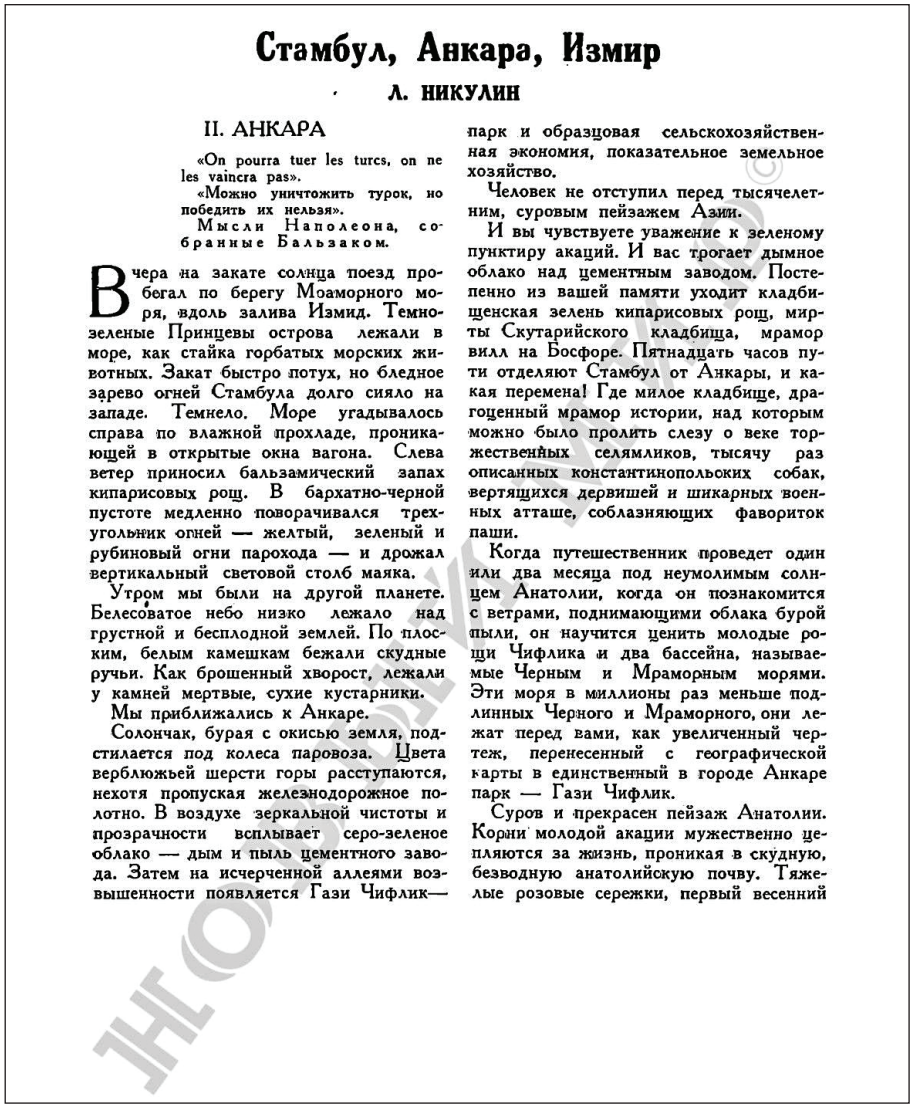

Стамбул, Анкара, Измир

Л. НИКУЛИН

II. АНКАРА

«On pourra tuer les turcs, on ne les vaincra pas».

«Можно уничтожить турок, но победить их нельзя».

Мысли Наполеона, собранные Бальзаком.

Вчера на закате солнца поезд пробегал по берегу Мраморного моря, вдоль залива Измид. Темно-зеленые Принцевы острова лежали в море, как стайка горбатых морских животных. Закат быстро потух, но бледное зарево огней Стамбула долго сияло на западе. Темнело. Море угадывалось справа по влажной прохладе, проникающей в открытые окна вагона. Слева ветер приносил бальзамический запах кипарисовых рощ. В бархатно-черной пустоте медленно поворачивался трехугольник огней — желтый, зеленый и рубиновый огни парохода — и дрожал вертикальный световой столб маяка.

Утром мы были на другой планете. Белесоватое небо низко лежало над грустной и бесплодной землей. По плоским, белым камешкам бежали скудные ручьи. Как брошенный хворост, лежали у камней мертвые, сухие кустарники.

Мы приближались к Анкаре.

Солончак, бурая с окисью земля, подстилается под колеса паровоза. Цвета верблюжьей шерсти горы расступаются, нехотя пропуская железнодорожное полотно. В воздухе зеркальной чистоты и прозрачности всплывает серо-зеленое облако — дым и пыль цементного завода. Затем на исчерченной аллеями возвышенности появляется Гази Чифлик — парк и образцовая сельскохозяйственная экономия, показательное земельное хозяйство.

Человек не отступил перед тысячелетним, суровым пейзажем Азии.

И вы чувствуете уважение к зеленому пунктиру акаций. И вас трогает дымное облако над цементным заводом. Постепенно из вашей памяти уходит кладбищенская зелень кипарисовых рощ, мирты Скутарийского кладбища, мрамор вилл на Босфоре. Пятнадцать часов пути отделяют Стамбул от Анкары, и какая перемена! Где милое кладбище, драгоценный мрамор истории, над которым можно было пролить слезу о веке торжественных селямликов, тысячу раз описанных константинопольских собак, вертящихся дервишей и шикарных военных атташе, соблазняющих фавориток паши.

Когда путешественник проведет один или два месяца под неумолимым солнцем Анатолии, когда он познакомится с ветрами, поднимающими облака бурой пыли, он научится ценить молодые рощи Чифлика и два бассейна, называемые Черным и Мраморным морями. Эти моря в миллионы раз меньше подлинных Черного и Мраморного, они лежат перед вами, как увеличенный чертеж, перенесенный с географической карты в единственный в городе Анкаре парк — Гази Чифлик.

Суров и прекрасен пейзаж Анатолии. Корни молодой акации мужественно цепляются за жизнь, проникая в скудную, безводную анатолийскую почву. Тяжелые розовые сережки, первый весенний

Şekil 2. Nikulin'in Türkiye seyahat notlarını yayımladığı Ankara bölümü.
Kaynak: Nikulin, 1934, s.174.

Ve siz bu yeşil akasyalara saygı duyuyorsunuz. Ve çimento fabrikasının üzerindeki duman yüklü bulutlar içinize dokunuyor. Yavaşça mezarlıklardaki selvi korularının ve mersin ağaçlarının yeşilliği, boğazdaki villaların izleri hafızanızdan siliniyor. İstanbul ve Ankara'yı ayıran on beş saatte büyük bir değişiklik göze çarpıyor. Nerede o küçük mezarlık, değerli mermeri tarihin, üzerine gözyaşı dökülesi yüzyılın muhteşem heyelanı, binlerce kez İstanbul'un hayranları tarafından betimlenmiş, dervişlerin ve şatafatlı ataşelerin dolandığı, paşaların tahrik olduğu yerler.

Ne zaman ki Anadolu'nun insafsız güneşi altında bir iki ayını geçiriyorum, ne zaman ki kahverengi tozları kaldıran rüzgarıyla tanışıyorum işte o vakit Çiftlik'in genç koruluğunun, içinde yer alan Karadeniz ve Marmara havuzlarının kıymetini daha iyi anlıyorum. Bu iki havuz isimlerini aldıkları denizlerden milyonlarca kez küçük ancak önünüzde coğrafik haritalardan çıkarılmış ve büyültülmüş gerçek çizimleri Ankara'da Gazi Çiftliği'nde hemen önünüzde duruyor.

Anadolu'nun sert ve güzel doğası. Akasyalar kurak ve susuz Anadolu toprağına bir erkek gibi kök salıyorlar. Ağır pembe küpeler, ilk baharda akasyanın renkleri, Anadolulu'nun yüzünü güldürüyor, İstanbul'un bütün selvi ve defnelerinden daha fazla Ankaralı'yı mutlu ediyor. Ankara'nın toprağına ve havasına galip

> gelen Çiftliğin bahçıvanların haklarını teslim etmek için kendime burayı tarif etmede biraz ileri gitme lüksünü tanımak istiyorum. Çiftçiler burada modern tarımın, hayvancılığın, şarapçılığın tarım aletlerinin tamirinin nasıl yapıldığını görüyorlar ve bütün bunlara modern parklar, dinlenme ve ören yerleri eşlik ediyor (Nikulin, 1934, s.174).

Bu paragrafları yazdıktan sonra Nikulin, Oryantalistleri hedefine alarak İstanbul'un o büyülü havasının romantik metinlerle hayalleri süslediğini belirtir. Ankara'nın ise buna yeni kurulan teknolojiler ile karşı koyduğunu yükselen telgraf-telefon direklerini bu duruma örnek vererek anlatır. Ona göre kadim İstanbul'un minarelerine Ankara'da yükselen telefon-telgraf direkleri ile yanıt verilmektedir. Hatta sadece İstanbul'a değil, aynı zamanda Ankara'yı mesken etmiş Roma, Hitit, Yunan gibi medeniyetlere de verilmiş bir yanıttır. Türkiye'nin yeni imgesi Ankara, bu medeniyetlerle iç içe geçmiş bir şekilde yükselmektedir. Bir yanda şehrin içinde Berlitz'in dil kursları varken diğer yanda Hititler zamanından kalma aslan figürleri yer almaktadır. Burada Nikulin, Hititler ile yeni Ankara'nın bağlantısını kurarken bir genci Hakimiyeti Millîye gazetesi okurken bir Hitit Aslan heykeline yaslanmış olarak betimler. Eski medeniyetlere vurgunun bir diğer yanı ise Ankara'nın yeni yönetim merkezi olmasının kentin talihini tamamen değiştirdiğini vurgulamak içindir. Nikulin'e göre başkentin Ankara olarak seçilmesinin nedeni ise şöyledir;

> Genç cumhuriyetin merkezinin neden illa ki burada olmasını anlıyoruz, çünkü burası ülkenin ortası, yoklukla, yoksunlukla ve doğayla mücadele etmiş milletin bağrında. Bağımsız bir cumhuriyetin merkezi herhangi bir zamanda yabancı savaş gemilerine atlayıp ülkeyi terk edecekleri yaşadığı sahillerde olamaz. Sevr Antlaşması'nın maddelerini kabul eden İstanbul'dan uzak olmalı bir ülkenin başkenti. Bir başkent yabancıların, kozmopolit bir hâkimiyetin olduğu ve buna boyun eğen İstanbul'un eski nesillerinden uzak olmalıdır (Nikulin, 1934, s.175).

Nikulin Ankara'yı anlattığı makalesinde iki defa Napolyon'un sözlerine başvurur. İlkinde *"Bir Türkü yok edebilirsin, ancak yenemezsin!"* (Nikulin, 1934, s.174), ikincisinde ise "*Kim ki Konstantinopolis'in sahibi olur, dünyaya sahip olur*" (Nikulin, 1934, s.175) vecizlerini İstanbul ve Ankara'nın ayrımını vurgularken aslında bir nevi o zamanki resmî ideolojiyi bir Sovyet edebiyatçısı olarak onaylamaktadır. Nikulin bir adım daha ileri giderek, Sevr'i imzalayan İmparatorluğun son dönem idarecilerini suçlamakta ve mahkum etmektedir.

> Ancak on sekiz milyonluk bir milleti yok etmenin imkânsız olduğu, Konstantinopolis'in Türkiye'yi ve dünyayı fethetmenin anahtarı olmadığı ortaya çıktı. Tarihin unutulmuş, sesi çıkmayan insanlarını, Anadolu'nun şehirlerini almak öyle kolay değildi, yeni şehirler küllerinden doğan bir Türkiye'nin merkezi oldu. Hasta Adam yeni bir ülkeye hayat ve özgürlük veriyordu. Sultanların neslinden olan bir halk ve Osmanlı Türkiye'si için bu yaşananlar bir anda gerçekleşti (Nikulin, 1934, s.175).

Nikulin, anlatısında, Ankara'nın aydınlarının Osmanlı döneminin entelektüellerinden daha demokrat ve cesur olduklarının altına çizer. Ruşen Eşref, Aka Gündüz, Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri, Mahmur Esat gibi dönemin aydınlarını anan Nikulin, bu aydınların politikacı olduklarını söylerken diğer taraftan hemen hepsinin edebiyatçı kökenlerini de vurgular. Bu insanlar bir yandan siyaset yaparken, onların içinde yeni Türkiye'nin başkenti olan Ankara'nın ruhu aynı zamanda edebiyat yapmalarını sağlamaktadır. Adını andığı bu yazarların güncel gazete yazılarına referans vererek Cumhuriyetin kurucu ideolojisinin on yıl içinde ne kadar başarıyla uygulandığını anlatmayı ihmal etmez.

Şehri daha iyi anlayabilmek için Ankara Kalesi'ne çıkan Nikulin buradan eski şehrin yerleşim alanlarını tarif ederken Meşed, Herat ve Buhara'ya benzetmeler yaparak oryantalistlere ikinci bir gönderme yapar. Ancak oryantalistlerin heveslerini hemen kursaklarında bırakarak bu manzaranın onlara uzun süre etkilemeyeceğini belirtir çünkü yeni inşa edilen geniş caddeler, modern konutlar ve mağazalar, bu serabın görülmesinin önüne geçer. Dağlardaki kayaların dinamitlendiklerinden bahseden Nikulin bu kayaların modern şehrin inşasında kullanıldığını yazar.

> Yeni şehir eskisinin derinine iniyor, taş taş üzerine koyarak yeni köprüler, eskileri yeni ile değiştirerek, toz toprak içindeki yolları asfaltlayarak ilerliyor. Yeni Şehir eski ve kadim binalara önden ve arkadan saldırıyor. Her köşe başında Asya'nın o dar sokakları yerini modern mimariye bırakıyor. Yeni kavşaklar, otomobil yolları yapılıyor. Henüz yollarda yeterince otomobil, ışıklandırma ve reklam olmasa da bu modern şehir, bu büyük kent, eskinin tüccar

> şehrine İstanbul-Konstantinopolis'e benzemiyor. Burada hemen herkesin eskiye olan bir saygısı var, eski Roma kolonları[3] üzerine yuva yapan leylek çiftlerine, Agustos'un mabedinin yakınındaki sandukalara, kimse dokunmuyor. İstanbul'un saltanattan kalan tarihi için aynı şeyi söylemek mümkün değil. Eski uygarlıklar dağın tepesinde kalmış, ancak vadi modern insanların elinde yükseliyor. On yıl kadar önce buralarda düzensizlik, eski mezarlıklar, ölü bir şehir hissi daha baskındı. Sıtma bataklıkları buralarda ölümü kol gezdirirken şimdi ortada bir tane bataklık yok. Kavaklıdere Caddesi, büyüklüğüyle vadiyi ortadan yarıyor. Meşale ateşlerinin aydınlattığı sokaklar artık yerini elektriğin hayat verdiği yeni şehre bırakıyor (Nikulin, 1934, s.178).

Ankara'nın baş döndürücü dönüşümünü anlatan bu güzel sözleri sıraladıktan sonra Nikulin'e göre artık şehir diplomatların şehridir. Ankara'yı yeni kurulan devletin merkezi olarak kabul edip, ilk elçilik binasını Rusların açmış olmasının haklı bir gururu ile konuyu elçilik binalarına getirir. İran, Macaristan, Polonya gibi ülkelerin büyükelçilik binalarını kendi ülkelerinin mimarisini Ankara'ya kazandırdıkları için överken Alman elçilik binasını ise bir zindana benzetir. Almanya'ya karşı olumsuz tavrının güncel gelişmelerle birebir ilişkili olduğu, makalenin ilerleyen kısmında kolayca anlaşılır. Çünkü Nikulin, Türkiye'yi gezerken, tam da Ankara'da iken, Almanya'da Naziler iktidara gelmiştir. Böylece seçim sonuçlarına Nazi bayrağının elçilik binasında göndere çekilmesi eşlik etmiştir. Yazarın şaşkınlığı ve Nazilerin iktidara gelmesine kızgınlığı, şehirdeki bazı Almanların ve elçilikteki görevlilerin Orta Çağ'ın cadı eğlencelerini andıran bir kutlama töreni yaptıklarını öğrenmesi ile daha da artar.

Ankara'ya yapılan yeni binaların neden yeni Türkiye'nin değişen yüzünün rengi olduğunu anlatırken Nikulin, İsmet Paşa Kız Enstitüsü üzerinden bir analoji kurar. Bina modern bir mimariye sahipken içinde eğitim gören kadınlar gelecek Türkiye'nin aydınlık yüzü olacaktır. Nikulin kadınlar üzerinden yeni Türkiye imgesini Ankara'dan İzmir'e yaptığı tren yolculuğunda da anlatır. Eskişehir istasyonunda gördüğü omuzlarına kadar uzanan peçelerle yüzünü örten yaşlı kadınlar eski Türkiye'yi simgelerken, trende Nikulin'in yanında son moda sportif kıyafetleri içerisinde modern Türkiye'nin geleceğinin garantisi olan kadınlar oturmaktadır.

Nikulin Ankara'yı anlatmaya Yusuf Akçura'nın geçmişine göndermeler yaparak devam eder. Yazarın Ankara'yı anlattığı metninde edebi yönünü en iyi kullandığı kısmı belki de Akçura'dan bahsettiği yerdir. Nikulin bu kısımda imgeleri çok güçlü kullanılır. Nikulin'in Akçura anlatısında gerçek ve kurgu birbirine karışmıştır. Ankara'nın geleneksel kültürü olan bir bağ evinde, tesadüfen geldiği evde yaşayan Yusuf Akçura ile uzun bir sohbet yapar. Ankara'nın yakın köylerinde yaşanan değişimi gözlemek için çıktığı günübirlik bir motosiklet gezisinde bu tesadüfi karşılaşma gerçekleşir. Daha önemlisi Akçura nedense geçmişteki Panturancı ve Pantürkist fikirleri hakkında Nikulin'e nedamet getirir. Bağ evinde karşısında oturan Akçura'nın ağzından Panturanist broşürler basıp dağıtan genç Akçura'nın yaptıkları için pişmanlık ifadeleri çıkar. Timurlenk'in kurduğu imparatorluğa benzetilen genç Akçura'nın fikirleri Nikulin'in anlatısında yeni Ankara'nın ruhuna yenilmiştir. Belki de o yüzden gerçekte hiç yaşanmamış olan bu buluşma Ankara'da bir bağ evinde gerçekleşmiştir. Burada Akçura'nın fikirleri eski ve yeni şehrin kıyısında yalnız başına duran bir bağ evine benzetilmektedir. Yazarın Çarlık Rusya'sı ile Sovyetler arasındaki kopuşu Akçura üzerinden Osmanlı ve Türkiye arasındaki kopuşa benzetmeye çalışmakta olduğu söylenebilir. Sistemler değişirken aynı insanlar hayatına devam etse de, görüşleri bambaşka bir eksene doğru kaymaktadır. İnsanları değiştiren sistemlerin başarısı burada gizlidir.

Nikulin, Ankara'yı anlatırken İstanbul ve İzmir'le arasındaki coğrafi farklılıkları dikkatle vurguladıktan sonra bu durumun insanlara etkisini Ankaralıların daha cana yakın olduklarını vurgulayarak yapar.

> Ülkeye gelen turistler bu şehirde İzmir'in ve İstanbul'un güzelliklerini anlatmaya başladıklarında karşılarında erdemlice susan halkın aslında ne demeye çalıştığını daha iyi anlıyorsunuz. Ankara'da yaşayanların nasıl İstanbul ve İzmir'de yaşayanlardan farklı olduğunu, Ankara ve İstanbul'un kalabalık caddelerindeki ayrımın ne olduğunu daha iyi anlıyorsunuz. Birçok farklı milletten ve kozmopolit

3 Julianus Sütunu kastediliyor.

> karıncaları andıran İstanbul kalabalığının yanında Ankara'da insanların boyun eğmeden ama nazik, güvenilir ağırbaşlılığını görüyorsunuz. Bir sinemada, restoranda veyahut da sokakta, Ankara ve İstanbul'daki insanların arasındaki farkı hemen anlıyorsunuz. Tek millet ve tek dilli insanlar. Orada değil ama işte tam burada gerçek Türkiye'yi, işte burada gerçek Anadolu'yu, Ankara'da görüyorsunuz. Çünkü bağımsız Türkiye'nin doğduğu toprak burası (Nikulin, 1934, s.177).

Nikulin, İstanbul'da şahit olduğu çok dillilikten pek memnun olmamışa benzemektedir. Çünkü ona göre buradaki çok dillilik düşman ülkelerle yapılan ekonomik ve siyasi anlaşmaları ayrıca işbirliklerini hatırlatmaktadır. Böyle düşünmesinin nedeni, o dönemin güncel dil tartışmalarında Türkçe'nin resmî dil olarak öne çıkması ve tarihî köklerinin araştırılmasıdır.

Nikulin'in Ankara'sının belki de en dikkat çekici yanlarından biri yeni başkent ile Timur'a kaybedilen Ankara Savaşı arasında bir benzerlik kurmasıdır. İzmir'e doğru trenle yol alırken gözden uzaklaşan bakanlık binaları, okullar, Ankara Kalesi Nikulin'e Timur ve Yıldırım Beyazıt'ın Ankara ovasındaki karşılaşmasını anımsatır. Yazara göre bu Arap kültürü ile Turancı anlayışın kapışmasıdır. Savaşın sonucu Nikulin'e göre Anadolu medeniyetlerinin Timur'un bozkır kültürüne boyun eğmesiyle sonuçlanmıştır. Burada Beyazıt'ın başına gelenlerin genç cumhuriyetin başına gelmesi istenmiyorsa, Cumhuriyet kendisine karşı olan tepkileri, Kubilay olayını örnek vererek, meşruiyetine gölge düşürmeden ve taviz vermeden halletmelidir.

Nikulin'in Ankara anlatısının en önemli kısımları Atatürk tasvirleridir. Mustafa Kemal'i anlatan satırlarda Bozkurt figürünün yeni Türkiye'nin sembolü olduğunu, kartpostallardan pullara kadar birçok yerde bu sembole rastlamanın mümkün olduğunu belirtir. Kırmızı Başlıklı Kız ve Kurt masalındaki kırmızı başlıktan yola çıkılarak Nikulin'in Ankara anılarında fesin artık tarihe gömüldüğünü, Saltanatı ve Osmanlı'yı hatırlatan bu eski alışkanlıklardan yeni Türkiye'nin kurtulduğunu anlatılır. Böylelikle aslında kapitülasyonlardan, insanların emeğini sömürenlerin sembolleştiği fes, tarihe karışmıştır. Bozkurt diğer yandan o yıllarda yurt dışında yazılan Atatürk'ün hayattaki ilk biyografisinin adıdır. Kitabın içindeki bazı ifadeler nedeniyle Türkiye'de yasak olduğunu bilen yazar, yasaklanan o ifadelere benzer yönleri vurgulayan ve yeni Türkiye düşmanı olduğunu iddia ettiği bazı Rus mültecilerin sözlerinden dem vurarak Atatürk'ü gizemli yönleri olan bir diktatör olarak tanımlayanların haksız olduğunu yazar.

> Mutlak Güç-geleneklere ve göreneklere bağlı olmayan, kiminin hükümetten ve halkın takdirlerinden yonttuğu bir figür. Tutulamayan bu Mutlak Güç yüksek bir cazibe taşıyor üzerinde. Belki onu ideal bir yönetim şekli olarak görebiliriz. Şüphesiz ki böyle bir gücü ancak sıra dışı insanlar ellerinde bulundurabilirler. Böyle bir gücü miras olarak alamazsınız, seçimle iş başına getiremezsiniz böyle bir gücü ancak ele geçirirsiniz.
>
> Bu uzun girişi bir mülteciden, modern Türkiye'nin yabancısı ve düşmanı bir Rus'tan alıntıladım. Toplumla pek alakası olmayan bu yazarın negatif görüşlerinden naifliği hakkında henüz bir yorum yapmaya gerek yok, ama yine de Rus mültecinin Gazi hakkındaki sözleri ile devam edelim;
>
> Günümüzün bütün diktatörleri arasından sadece biri bu kadar gücü elinde tutabiliyor… Bu gücü Musollini alabilirdi, ancak o da bu gücün cazibesine kapılmadı, sınırlarını bildi, kiliseye, monarşiye ve halkın derin köklerine dikkat etti. Hitler bile bu gücün daha azına sahip…
>
> Bu sözlerin yazarı Hitler'in gücünün sınırlarını belirtmiyor, söylemiyor, Hitler'in gücünün sınırlarını hayal bile edemiyor. Rus mültecinin nedense aklına Hitler'in Alman Sanayisinin devlerinin bir ajanı olduğu gelmiyor. Bütün bunlara değinmeden Gazi'nin karakteri hakkında yazmaya geçiyor;
>
> Sadece Mustafa Kemal, Gazi, sınırları belli olmayan bir gücü elinde tutuyor şimdilerde. Görünen o ki Türkiye'de asırların geleneklerini paramparça ediyor: yeni bir yönetim şekli, yeni alfabe, yeni kılık ve kıyafet, yeni hayat, bunun etrafında güçlü bir ideoloji ve bir parti yok…
>
> Burada mülteci edebiyatçının naifliği ve dar görüşlülüğü, hayatında ve sanatındaki yetersizliği Mustafa Kemal'i tarif ederken ortaya çıkıyor. Tahmin edin- bütün Doğu'yu sallayan Türkiye'de gerçekleşen bu dönüşümü ancak bir kişi yapabilirdi- işte burada naifliği ve boşa çıkan yazarın karanlık felsefesi.
>
> Asırların geleneklerini darmadağın etmek, yeteneksiz, hiçbir altyapısı yaslandığı ideal ve felsefe olmadan, bir

> insanın gücünün ellerinde olabilir mi, böyle bir insan bütün bunları tek başına yapabilir mi? İnsanlık tarihinde var mıdır ki, bir insan bütün bir halkın kaderini etkileyen bir devrim yapsın? Bu soruya bir ilkokul öğrencisi bile cevap verebilir aslında, Türkiye'deki tarihsel değişimler, ekonomik ve politik zorlukların yaşandığı dönemlerde, millete ekonomik bağımsızlığı kazandırdığınız zaman olur. Marks elbette Doğu'nun medeniyete doğru yol almasını hayal etmişti, çünkü medeniyet yolunda ilerlerken ancak diğer toplumsal değişimler olabilecekti.
>
> Tabi ki de Gazi'nin ekonomik ve politik bağımsızlığın kazanılmasındaki rolünü küçümseyemeyiz. Özellikle her şeyin sonunun geldiği, Sultan'ın İngiliz ve Fransızların esiri hâle geldiğinde, İstanbul işgal edildiğinde ve İtilaf Devletleri'nin Türkiye'nin topraklarını paylaştığı anda Mustafa Kemal'in oynadığı rolü (Nikulin, 1934, s.180-181).

Bunları söyledikten sonra Nikulin, Mustafa Kemal'in sert ve boyun eğmeyen karakterinin nasıl Kurtuluş Savaşı'nı organize ettiğini, bazen çocukluğuna bazen Birinci Dünya Savaşı yıllarına giderek anlatır. Yeni Türkiye yolunda Sultan, Emperyalist güçler ve içerideki düşmanlar alt edildikten sonra Mustafa Kemal'in asıl bağımsızlık savaşı olan ekonomik bağımsızlık için hemen savaşın ertesinde kollarını sıvadığını ve İzmir İktisat Kongresi'ni düzenlediğini anlatır. Cumhuriyetin ilanı ve saltanatın ilgası ile de cahillik ve bağnazlıkla büyük bir mücadele başlamış olur. İşte tam burada Nikulin, Mustafa Kemal'in daha çocukken zorluklarla baş etmeyi bildiğini, askeri okula gittiğini, mezuniyet sonrası bazı örgütlere üye olsa da açığa çıkmadığını, Çanakkale, Kafkas ve Suriye cephelerinde hem düşmanlarla hem de içerideki işbirlikçilerle mücadele ettiğini anlatmaya başlar. Mustafa Kemal'in Vahdettin'e Almanya yolculuğunda yaver olarak eşlik ettiğini Sovyet okuyucusuna aktaran Nikulin, burada daha o zamanlarda ülkenin kaderinin bu insanların elinde mahvolacağını Mustafa Kemal'in anladığına işaret eder. Diğer yandan Nikulin'in anlatısında Mustafa Kemal'in lider karakterinden çok organizasyon becerilerine özellikle vurgu yapılmaktadır.

Bütün bunlardan sonra ise Çankaya'ya davet edildiği geceye geçer. Önce Çankaya Köşkü'nün Ankara'nın bağrında modern bir damga olduğunu anlatır. Mezarlıklar ve bataklıklar üzerinde büyüyen Ankara'nın okyanuslardaki yatına benzetilen köşkün kaptanı olarak Mustafa Kemal ile geçirilen bir akşam, aydınlarla olan tartışma üzerinden anlatılır. Davete katılanlarla, eski bürokratların giysileri üzerinden moderniteyi övdükleri yüzeysel bir sohbetten sonra Nikulin kendisini köşkün kütüphanesinde bulur ve iki saatten fazla süren bir tartışmaya dâhil olur.

> Trablus, Gelibolu, Suriye, Dumlupınar Tepeleri, Sivas, Erzurum ve İzmir Kongreleri ve derken kütüphane odasında iki saattir devam eden Akdeniz'deki kadim Türk kültüründen, Yunanistan'daki ve İstanbul'daki Türk kültüründen, Yunan ve Roma medeniyetlerinden, Yunanca'nın ve Latince'nin nasıl ortaya çıktığından bahsedilen akademik bir toplantı.
>
> Yüzünün ana hatlarına bakıyorsunuz, heykellerinde ve portrelerinde yüzlerce kez tekrarlanmış olan ince kaşlar, erkeksi bir çene. Savaşın ve barışın ustası, dünyanın ilgisini çeken, onun sonsuz bir bilgi sahibi ve dünya üzerinde bilinen ne varsa hâkim bir insan olduğunu düşünmeden edemiyorsunuz (Nikulin, 1934, s.185).

Nikulin'in şahit olduğu tartışma tam da o yıllarda ileri sürülecek olan Güneş Dil Teorisi ve Türklerin en az Hititler kadar Anadolu'da eski bir medeniyet olduğudur. Nikulin'e göre Gazi, Arap ve Fars medeniyetleri kadar Türk kültürünün de büyük medeniyetler arasında yer alması gerektiği fikirleriyle muhataplarını ikna etmiştir. Nikulin bunun ispatını vermek için ise Rus dil bilimci Nikolay Yakovleviç Marr'ın da şahit olduğu bu tartışmaları, ona yazının içinde söz vererek Gazi'nin haklı olduğu şeklinde vurgulatır. Nikulin'e göre Arap medeniyeti ile artık aynı seviyede görülen yüksek Türk kültürünün dili ibadet için yeterli olacaktır ve böylelikle asırlardır süren ibadet dilindeki hipnoz sona erecektir. Mustafa Kemal'in felsefesini Rus Çarı Büyük Petro ile kıyaslayan Nikulin, Atatürk'ün artık siyasetten çekilmek istediğini ve ülkenin bilimine yönelmek istediğini, özellikle Latin harflerinin kabulünden sonra bir başöğretmen olarak anılmak istediğini anlatır.

Nikulin'in Ankara anlatısının içine gizlediği bir diğer yaklaşım sınıf anlatısıdır. Motosikletli mihmandarı ile Ankara'nın köylerini gezerken bol bol doğa betimlemesi yapan yazar, hali vakti yerinde tefeci ağaların karşısına fakir ve neredeyse açlıktan bitap düşmüş köylüleri koyar. Mahmut Esat'ın İzmir gazetesi Anadolu'da yayımlanan bir makalesine; "Geçen yıl hasta bir köylü gördüm, Selçuk'ta bir mal sahibinin yerinde kuyu kazıyordu. Ertesi gün öğrendim ki o gariban dün orada çalışırken

ölmüş. Köpekler bile böyle ölmüyorlar" (Nikulin, 1934, s.188) sözleriyle referans vererek, köylünün sınıfsal konumu nedeniyle ezildiğini ancak genç Cumhuriyetin onların yanlarında yer aldığını öncelikle aşar vergisini kaldırdığını, sonrasında kooperatifler kurarak tefecilere muhtaç etmediğini Sovyet okuyucusuna aktarır. Köyde karşılaştığı Kerim Ağa, Nikulin'i kendi evine davet eder, ancak yazar daha ilk görüşte iğrendiği Kerim Ağa'nın teklifini reddeder. Önce köy okulunda biraz oturduktan sonra köy kahvesinde köylülerle muhabbet etmeyi tercih eder. Nikulin'in ziyaret ettiği okulun bahçesinde birçok çocuk meraklı gözlerle kendisini izlemektedir, okul ise yeni yapılmıştır ancak hâlâ Ankara'dan öğretmen gönderilmemiştir. Kahvede ise eğitim seviyesi yüksek insanlarla karşılaşır ve koyu bir sohbete dalarlar. Yapılanları henüz bir başlangıç olarak gören Nikulin sözlerini şöyle bitirir;

> Bu fakir köy bizim artan sanayi ürünlerimiz için bir pazar olamaz. Bu fakir köy, fabrikaların ve demiryollarının inşası için bir katkıda bulunamaz, bizim ve Türkiye'nin fabrikalarına ihracat için hammadde veremez. Hatta ne hükümet karşıtları ne de kapitalistler karşısında karşı koyacak gücü bile yok. Bazı şeyler gerekli…
>
> Bu düşüncelerimi motosikletin sesi kesiyor, motorun sesinin arasında cümlenin nasıl bittiğini işitiyorum.
>
> … daha ileri gitmek lazım…
>
> … daha ileri, sosyal reformları gerçekleştirmemiz gerekli (Nikulin, 1934, s.190).

Sonuç

İki savaş arası dönemde Sovyetler Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkilerin en iyi olduğu sıralarda Türkiye'deki önemli şehirleri ziyaret eden Lev Nikulin'in anıları, Sovyetlerde o zamanki Türkiye imajını anlama açısından önemlidir. Nikulin ülkenin önde gelen Sovyet devlet ve bilim insanlarının Türkiye'yi sıklıkla ziyaret ettiği 1933 yılında Ankara'ya gelmişti. Hem Sovyetler Birliği hem de Türkiye'nin kuruluşu çok uzakta olmadığından iki ülkenin halklarının birbirini tanımaya ihtiyaçları vardı. Önceki yıllarda Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden Falih Rıfkı Atay ve Yunus Nadi, Türk okuyucularına Sovyetler hakkındaki izlenimlerini aktarmışlardı. Türkiye Sovyetlerin rejimini ihraç etmeye çalışmadan güvenlik ihtiyaçlarını daha çok göz önünde tutarak sıkı ilişkiler geliştirdiği nadir ülkelerdendi. Sovyetler bir yandan sosyalizmi inşa ederken, diğer yandan sosyalist olmayan Türkiye gibi bazı devletlerle kurduğu ilişkileri ilerletirken bu durumu halkına anlatmak zorundaydı. Seyahatnameler o yıllarda çok okunduğundan dolayı bazı propaganda metinlerini bu şekilde sunmak devletlerin politikalarını izah etmeleri için kullanışlı bir araçtı. Bu yüzden Nikulin, Sovyet okuyuculara yeni Türkiye'yi, başkenti üzerinden resmî ideolojisini onaylar biçimde anlatmaktadır. Nikulin'in yazdıkları iki ülke ilişkileri üzerine çalışan araştırmacılara düşünce tarihi açısından yeni fikirler verebilir. Böylelikle Sovyet okuyucularının zihinlerindeki Türkiye imgesi daha kolay anlaşılabilir. Nikulin gibi Türkiye üzerine eser veren Sovyet edebiyatçıların eserlerinin birçoğu henüz Rusça'dan dilimize kazandırılmamıştır. Bu çalışma, Sovyetler ve Türkiye tarihindeki kültürel ilişkiler açısından bu anlamda bir katkı sunmaktadır.

Kaynakça

İstanbul, Ankara, İzmir. (1934, 28 İlkkanun [Aralık]). *Ulus*, s.4.

Никулин Л.[Nikulin, L]. (1934). Стамбул, Анкара, Измир. II Анкара [Stambul, Ankara, İzmir, II Ankara]. *Новый Мир [Novy Mir]*, *8*, 174-197.

E. Тагер [Tager, E.]. (2002). НИКУЛИН [NIKULIN]. *Fundemantal Digital Library, Russian Literature and Folklore: Dictionaries.* http://feb-web.ru/feb/litenc/encyclop/le8/le8-0842.htm adresinden erişildi.

People: biographies, stories, facts, photos. (2009, 1 Ekim). *Lev Nilulin.* https://www.peoples.ru/art/literature/prose/publicist/lev_nikulin/ adresinden erişildi.